

INTERESUL NAȚIONAL ȘI PROBLEMELE GUVERNĂRII ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR DEMOCRATICE. CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova,
Departamentul Științe Politice și Administrative, Școala doctorală în Științe Sociale
Doctor habilitat, profesor universitar

Ilie LEAHU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova,
Școala doctorală în Științe Sociale
Doctorand

În acest articol se analizează importanța interesului național în contextul transformărilor democratice. Republica Moldova trebuie să-și definească interesele naționale ca o oportunitate de a demonstra că s-a angajat să respecte valorile libertății și toleranței, să demonstreze că este deschisă dialogului și cooperării bilaterale și multilaterale și tinde să se bucure de o securitate viabilă, câștigând mai multă audiență și credibilitate. Chiar dacă interesele naționale ale Republicii Moldova au un caracter regional, deoarece potențialul său politic și economic este limitat și nu poate pretinde la roluri globale pe arena mondială, interesele naționale sintetizează traiectoriile pe baza cărora Republica Moldova își concepe prezentul și viitorul. În cadrul transformărilor democratice, rolul puterii de stat în condițiile contemporane nu se diminuează, ci invers se complică și crește. Indiferent de modelul social pe care îl dezvoltă societatea noastră, statul este instrumentul cel mai important pentru creșterea bunăstării oamenilor, pentru construirea activității civice și politice, precum și pentru consolidarea simțului cetățeniei. Astfel, cursul și rezultatele transformărilor democratice sunt determinate în mare măsură de calitatea conducerii statului. Interesul național este un factor determinant binecunoscut al comportamentului politic, care motivează și stimulează diverși actori să dezvolte obiective politice, să întreprindă acțiuni care se adresează atât sferei politice, cât și altor sfere sociale. Pornind de la premisa că suntem încă sortiți să fim conduși de guverne de coaliție, considerăm absolut necesar ca toate formațiunile politice să plaseze în prim plan interesul național, transformarea democratică, suveranitatea, demnitatea umană, drepturile și libertățile omului și nu interesele înguste de partid sau de grup.

Cuvinte-cheie: interes național, interes politic, guvernare, guvernare democratică, transformare democratică, relația interes național - guvernare.

NATIONAL INTEREST AND GOVERNMENT PROBLEMS IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS. THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article reviews the importance of national interest in the context of democratic transformations. The Republic of Moldova has to define its national interests as an opportunity to demonstrate that it has committed itself to respecting the values of freedom and tolerance, to demonstrate that it is open to bilateral and multilateral dialogue and cooperation and it tends to become a reliable security partner also by that gaining more audience and credibility. Even if the national interests of the Republic of Moldova are of a regional character, because its political and economic potential is limited, so it can not claim global roles in the world arena, the national interests synthesize the trajectories on the basis of which

the Republic of Moldova conceives its present and the future. In democratic transformations, the role of state power in contemporary conditions does not diminish, but vice versa complicates and increases. Regardless of the social model that our society develops on, the state is the most important instrument for increasing people's well-being, building civic and political activity as well as strengthening the sense of citizenship. Thus, the course and results of democratic transformations are to a large extent determined by the quality of state leadership. The national interest is a well known determinant of political behaviour which motivates and stimulates different actors to develop political goals, to take actions that address both the political sphere as well as other social spheres. Starting from the premise that we are still doomed to governments formed by coalition, we consider absolutely necessary for all political formations to place on the first place the national interest, democratic transformation, sovereignty, human dignity, rights and freedoms, and not the narrow interests of the party or group.

Keywords: national interest, political interest, governance, democratic governance, democratic transformation, national interest - governance relationship.

Problematica guvernării, privită prin prisma interesului național, ocupă un loc distins în științele politice, de stringentă actualitate și mare importanță pentru toate societățile, îndeosebi pentru cele în tranziție spre democrație. Experiența istorică de până în prezent ne demonstrează adevăratasemnificație amodelului guvernării în perioadele de trecere de la un sistem social la altul. Atare model devine principalul factor mobilizator, organizator și decizional în elaborarea și realizarea strategiilor de reformare a societății. De aceea, drept trăsătură-cheie a epocii contemporane poate fi considerată tendința de afirmare tot mai deplină a modelelor democratice de guvernare, acestea valorificându-se preponderant în calitate de formă de organizare a statului, dar și de funcționare a întregului organism social.

De aici rezultă interesul sporit față de modelele de guvernare din diferite țări, interes manifestat de către cercetători, mass-media, partide politice, organizațiile nonguvernamentale, diversele segmente sociale ale populației. În cadrul atenției se află în special eficiența mecanismului de exercitare a puterii de stat, de implicare activă în mecanismul respectiv a componentei civile.

E binecunoscut opiniei publice, inclusiv științifice, argumentul realizării tranziției spre democrație în baza unor legități generale. Oracest fenomen complex și polivalent, cu diverselesale contradicții poli-

tice, sociale, economice și spirituale în exercitarea calitativă a guvernării, își are și trăsăturispecifice, condiționate de circumstanțe concrete de timp și de loc. De exemplu, pentru Republica Moldova este specific schimbarea anevoioasă, târăgănată în timp, a priorităților în procesul adoptării și realizării modelului democratic de guvernare. Trecerea de la sistemul totalitar la cel democratic de conducere a statului a inclus aici schimbări substanțiale, cu multe abateri de la fire, în domeniul politicului, socialului, economicului, urmând paralel restructurarea filosofiei, ideologiei și culturii societății.

Privită *stricto sensu*, guvernarea întruchipează în sine mijloacele folosite de putere în înfăptuirea politicii statului. Lupta pentru dreptul de a veni la guvernare sau pentru dreptul de a menține guvernarea, este unul din aspectele *forte* ale vieții politice a societății.

Pentru forțele sociale orientate strict spre putere guvernarea nu este un scop în sine. Forțele care obțin guvernarea își formează structuri concrete instituționalizate în diverse dimensiuni (parlament, guvern, președinte...), care în numele realizării politicii publice de ordin economic, social, cultural și în interesele proprii își elaborează și realizează politica proprie, ca mijloc de putere a acestei guvernări.

Un rol de importanță majoră în procesul de guvernare revine interesului național. Teoria politică

contemporană confirmă că oricare actori sociopolitici (lideri, partide, mișcări, grupuri de presiune etc.) se realizează ca actori din îndemnul unor interese determinate (sociale, politice, economice), care pe parcursul angajării și manifestării în diverse relații sociale, concepute ca necesare, utile și avantajoase, trebuie să coincidă, totuși, cu obiectivele interesului național. Acest postulat e perfect aplicabil și față de impactul interesului de partid asupra procesului de guvernare în contextul transformărilor democratice, odată ce guvernarea se desfășoară diferit în jurul unor interese dinamice: național-statale, social-comunitare, de grup, personale.

În conformitate cu logica misiunii și, respectiv, devenirii și realizării interesului național, este important, pe de o parte, a cunoaște evoluționalul complex spre o formă statornică de manifestare, dar și potențialul actorilor sociopolitici, ca promotori a acestui interes, capacitățile lor de a se integra adecvat în aria lui funcțională, pentru a-l alimenta și a-l promova în limitele acestor transformări. Totodată, e important a stabili și evalua în ce măsură un interes politic (interes de partid) poate să devină indiciu al maturității sociumului, să coincidă cu tendințele și necesitățile interesului național.

Pe de altă parte, crearea unor mecanisme de guvernare noi, care au drept coordonată orientativă primară interesul național, complementată cu element politic, necesită cunoașterea în profunzime a raportului dintre interesul respectiv și guvernare, evoluția acestui raport de la simplu la complex, de la starea de apariție la cea a conștientizării (inclusiv la nivel de masă), de la constituire la instituționalizare și transformare. Doar pe această cale se poate elabora o politică rațională, științific argumentată, stimulatorie, cu obiective și sarcini reale, cu modalități optime de realizare. Acest fapt permite a evita sau a depăși erorile guvernării postcomuniste și, desigur, a renunța pe parcursul guvernării la cunoscuta practică de supunere arbitrară a unor interese altor interese,

permite a conduce aceste interese prin ele însele, prin coordonare și echilibrare, ca bază de elaborare și implementare a deciziilor politice.

Desigur, aceste chestiuni sunt teoretic importante pentru o analiză *lato sensu*, de ansamblu, a impactului intereselor naționale și politice asupra guvernării. Dar nu mai puțin importante sunt ele și din punct de vedere practic, fiindcă vizează nemijlocit guvernarea din cadrul unor societăți concrete, inclusiv a Republicii Moldova. Actualitatea cercetărilor respective este determinată de necesitatea definirii și evaluării interesului național al Republicii Moldova, interes care poate fi considerat drept forță motrice a politicii, variabilă-ceie a interconexinii și interdependenței dintre politica internă și politica externă a statului și respectiv a dezvoltării și coeziunii societății politice și societății civile.

Cercetarea interesului național în raport cu guvernarea și cu transformările democratice este deocamdată slab valorificată în publicațiile științifice din spațiul autohton. În literatura de specialitate de la noi se constată preponderent studierea separată a problematicii intereselor naționale și a actului de guvernare în condițiile democratizării și consolidării democratice. Astăzi putem evidenția trei dimensiuni principale de abordare a intereselor naționale și politice.

Prima - contextuală, de examinare a lor în cadrul problematicii generale a tranziției. Adică, contextul general-politic, etnopolitic, migrațional al intereselor respective, care e prezent în lucrările autorilor V.Juc, V.Saca, P.Fruntașu, Gh.Rusnac, V.Moșneaga, ș.a.

A doua dimensiune o constituie interesul național aparte, ca fenomen al tranziției, examinat în raporturi dialectice cu interesul social, interesul politic, cu conflictele social-politice, cu factorul mass-media. Atare dimensiune e reflectată îndeosebi în lucrările autorilor V.Saca și V.Moraru.

A treia dimensiune ține nemijlocit de studiul relațiilor politice ca efect al intereselor. În ultima

perioadă această dimensiune are un caracter amplu, vizând reformele politice, relațiile interetnice, relațiile interstate, relațiile partidiste, ea fiind abordată în lucrările cercetătorilor A.Roșca, A.Zavtur, Gh.Rusnac, V.Saca, P.Varzari, V.Juc., V.Beniuc, Al.Buruian, E.Ciobu, S.Cebotari etc.

Un studiu profund al intereselor naționale, raportat cu precădere la politica externă și relațiile internaționale, poate fi constatat în lucrările autorilor din Occident. Printre aceștea menționăm îndeosebi pe H.Morgenthau, R.Keohane, J.Burchill, A.Linklater, J.B.Duroselle, A.Wolfers etc.

Problematika intereselor naționale a fost abordată și în lucrările autorilor din Rusia: M.Molcianiv, B.Mejuev, V.Pastuhov, Iu.Egorov etc., care și-au axat atenția, în special, pe conceptualizarea interesului național și interesului statal. Fenomenul interesului național nu trece neabordat nici de către cercetătorii români, printre care pot fi menționați: S.Brucan, S.Tămaș ș.a.

Cât privește problemele sociale și politice ale acțiunii de guvernare în procesul de trecere de la modelul vechi la unul democratic, acestea sunt obiectul unor studii speciale ale cercetătorilor cu renume din Europa occidentală, SUA, România, Rusia, Moldova. Un rol deosebit în analiza procesului guvernării în condițiile tranziției democratice și a metodelor și procedurilor de realizare a acestuia aparține savanților occidentali Z.Brzezinski, R.Dahrendorf, G.Sartori, A.Lijphart, R.Dahl, C.Thomas; din România: L.Mihuț, D.Sandu, C.Ionescu; din Federația Rusă: A.Miteeva, B.Capustin, B.Boicov, A.Rîbacov.

Cercetarea particularităților guvernării și transformărilor democratice în condițiile Republicii Moldova este efectuată în lucrările cercetătorilor autohtoni: A.Roșca, V.Beniuc, P.Varzari, V.Saca, C.Solomon, I.Sandu, I.Bucătaru. În particular, necesită a fi menționată analiza multidimensională a fenomenului tranziției, guvernării în contextul trans-

formărilor democratice, axată fie și parțial pe interesul național ca mecanism al guvernării.

În urma referințelor enunțate constatăm, că necesitatea definirii conceptului de interes național, stabilirii cauzelor și condițiilor care îi asigură acestuia în plan geocronometric impactul asupra guvernării și transformărilor democratice în ansamblu, este oportună fiindcă poate explica comportamentul (dar și acțiunile) actorilor exponenți sau purtători de interes în diverse ipostaze și situații. Astfel, conform Dicționarului Politic, interesul este definit ca fiind ceea ce contează sau ceea ce este important, având ca resort trebuințele, nevoile unor persoane sau grupuri sociale, iar interesul național exprimă prioritatea absolută ce subordonează necondiționat ansamblul acțiunilor unei națiuni în funcție de evoluția situației sale interne și a mediului internațional [1, p.133-134].

În viziunea noastră sensul propriu-zis al interesului național are o încărcătură complexă, multidimensională la capitolul interpretării: de necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare; de nevoi vitale ale statului și societății în asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale; de avnataj comun în dezvoltarea economică și promovarea reformelor; de instrument al politicii externe în asigurarea securității naționale etc. Adică, interesul național acoperă întregul camp social, întreaga mașinărie socială a societății, inclusiv sociopolitică, de guvernare și de transformare democratică, fapt ce determină cristalizarea lui conceptuală.

Definirea conceptului de interes național întâmpină, totuși, dificultăți, deoarece presupune clarificarea de conținut a relației dintre interesele publice și interesele particulare. Interesul național nu poate fi o sumă simplă a intereselor publice și intereselor particulare, ci o sinteză complexă privind manifestarea unor forțe sociale diferite, dar aflate în interacțiune, a căror acțiuni, activități și relații se bazează în ultima instanță pe înțelegere, pe consens. În acest

context, interesul național întruchipează *ipso facto* consensul privind nevoile, preferințele, doleanțele general-naționale la care ajung prin negocieri forțele respective. Doar că realitățile ne demonstrează adesea, că negocierile între diferite forțe se desfășoară cu instrumente diferite, uneori chiar opuse: democratice sau autoritare, dar și mixte.

Analizând impactul interesului național asupra guvernării constatăm că atare interes reprezintă finalitatea la care tinde și se orientează orice guvern legitim al unui stat prin promovarea lui în viață de către instituțiile abilitate ale acestuia și de către cetățeni în mod sistematic și continuu. Adică, promovare sistematică și continuă atât în țară, cât și în afara ei, prin intermediul instrumentelor naționale de putere și a cetățenilor țării respective.

După cum pe drept e remarcat într-un studiu al fostului Institut Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM (astăzi Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice), intitulat „Puterea politică și coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene”(Chișinău, 2010), formularea interesului național prezintă în sine un proces dinamic și complex, fiindcă categoria respectivă reflectă anumite realități sociale, inclusiv totalitatea necesităților și aspirațiilor comune a tuturor membrilor unei entități socioculturale, iar satisfacerea și susținerea lor reprezintă o condiție indispensabilă pentru ființarea și identitatea ei în calitate de subiect al istoriei [2, p.38]. În acest context rezonabilă și opinia cercetătorului V.Beniuc, care subliniază că „interesul național este cel mai complex proiect care poate fi realizat de către o țară, elaborarea și dezbateră lui reprezintă un act extrem de necesar și responsabil care urmărește nu doar o perfectă cristalizare conceptuală, dar și mobilizarea socială pentru executarea acestui proiect universal. Națiunea, comunitatea unui stat care nu și conștientizează clar interesele nu poate conta pe o existență și dezvoltare durabilă” [3, p.117].

E binevenită pentru studiul nostru și opinia lui S.Burchill și A.Linklater, care asociază interesul național cu „... conservarea identității politice și culturale a unei națiuni ... asigurarea independenței naționale, integrității teritoriale, ordinii și echilibrului intern” [2, p.38], precum și a lui Iu.Pîntea, care socoate în calitate de baze ale intereselor naționale „valorile și patrimoniul național, potențialul moral și intelectual al societății ... realizate / asigurate prin activitatea de perspectivă în domeniile economic, politic și militar, social și demografic, informațional, ecologic etc.”[4, p.24].

Reieșind din logica cercetării trinomului interes național-guvernare-transformări democratice urmează să definim și conceptul de guvernare, să stabilim relația între guvernare și transformările democratice. Atare relație necesită a fi valorificată pentru a cunoaște mai bine punctele de tangență între guvernare și transformarea democratică, pe de o parte, și interesul național, pe de altă parte.

Astfel, guvernarea nu este altceva decât forma directă și nemijlocită de exercitare a puterii politice. Așa cum noțiunea de putere presupune în mod obligatoriu ideea unei relații, unui raport între două părți, guvernarea poate fi analizată pe două paliere: cel ce guvernează și cel care este guvernat. Fiecăruia dintre cele două părți ale raportului de guvernare îi este propriu un anumit comportament social și politic, care se înscrie în albia transformărilor democratice. De altfel, în opinia cercetătorului român Cristian Ionescu [5, p.28], dacă guvernarea este modalitatea de exercitare a puterii, atunci buna guvernare presupune, între altele, imperativul consensului (acesta este și element indispensabil al interesului național, dar și al transformărilor democratice – V.S., I.L.) celor guvernați față de obiectivele și metodele guvernării, responsabilitatea guvernanților, eficiența guvernării și dreptul cetățenilor de a fi informați în primul rând în ceea ce privește utilizarea și repartizarea resurselor financiare ale guvernării.

Deci, problema guvernării, conjugată organic cu factorul transformării, constă în modul plasării mai eficiente a diverselor instituții și procese ale societății în orbita relational-politică, pentru ca ele să fie legitime prin încercarea de a controla public accesul la resursele importante ale societății. Guvernarea instituționalizată ridică probleme de design instituțional: în particular generând responsabilitate, participare și persuasiune prin promovarea stimulentele materiale pentru ca acele practici să prospere.

Conceptul respectiv susține ideea, că problemele și provocările care depășesc capacitatea de intervenție a statului urmează să fie soluționate colectiv. Guvernarea semnifică faptul că activitatea statului nu aparține în exclusivitate statului, ea poate fi transferată dincolo de statul-națiune, într-o dinamică complexă a transformărilor democratice, incluzând varietatea actorilor în cadrul diverselor arene socio-politice. În contrast cu acțiunile interne ale guvernelor, guvernarea nu este limitată de teritoriu, ea se focusează asupra diverselor activități care se înscriu în cooperarea internațională.

Subiectul relației guvernare - transformare democratică este dezbătut în cadrul mai multor studii cu privire la conceptul și practicile de realizare a actului guvernării. Exercițarea acestei relații are un rol principial și esențial pentru studiul de față, fiindcă caracterul relației în cauză depinde nu doar de impactul determinant al interesului național și al guvernării, ci și de capacitățile de influență a transformărilor democratice.

Desigur transformarea democratică este un proces complex, multidimensional care urmează să penetreze atât sistemul politic, cât și celelalte sisteme sociale. Ea nu comportă doar modernizarea instituțiilor și procedurilor democratice. Sunt necesare și schimbări la nivel economic (instituția proprietății private și autonomia financiară a individului față de stat), de mentalitate (implantarea mitului cetățeanu-

lui puternic), cultural (toleranță și consens în comunicare) etc. [6, p.108-120].

Regimurile democratice impun anumite scheme, modele de comportament a puterii și opoziției politice față de transformările democratice. Aceste scheme (majoritare și consensuale) nu sunt absolut certe și rigide, însă constituie exemple de comportament a clasei politice și pentru Republica Moldova.

E binecunoscut faptul, că în condițiile transformărilor democratice statul e chemat să îndeplinească noi funcții social-economice, inclusiv să elaboreze strategii de dezvoltare economică și socială și să le realizeze. Astfel, rolul puterii de stat astăzi nu se reduce, dar invers sporește, acumulând noi semnificații. Indiferent după ce model social-juridic se dezvoltă societatea, statul, cu un anumit tip de guvernare, este cel mai important instrument de creștere a bunăstării oamenilor, de formare a activității civice și politice, de consolidare a spiritului cetățenesc.

Guvernele democratice de la putere, promovând o politică economică liberală, au redus amestecul statului în viața economică. Însă, în perioada de tranziție s-a dovedit a fi mai rezonabilă abordarea instituționalistă, conform căreia statul apare ca agent economic activ ce intervine în viața economică, dirijând evenimentele și efectuând o trecere treptată, lentă la economia de piață.

Iar cursul și rezultatele transformărilor democratice în mare măsură sunt determinate de calitatea conducerii de stat. Aceasta, la rândul ei, este determinată de obiectivele interesului național. Deci, în cadrul trinomului interes național-guvernare-transformare democratică există interacțiuni și interdependențe iminente, atât firești, obiective, cât și catalogate, preconizate în timp și spațiu, adică subiective. Acestea din urmă, întruchipând capacitățile de impunere a actorilor puterii, purtători de interes național, de obicei, pun în mișcare mașinăria trinomului respectiv, o alimentează cu substanță și conținut democratic.

În condițiile Republicii Moldova problemele care

apar în procesul de guvernare sunt condiționate mai întâi de slăbiciunea și instabilitatea bazelor economice, sociale, demografice, politice, culturale, informaționale și de altă natură ale transformărilor democratice și, respectiv, ale interesului național. În cele aproape trei decenii de independență actorii politici interne nu au demonstrat consecvență în promovarea reformelor democratice, care să întărească și să modernizeze bazele respective, dar și să asigure o interconexiune benefică a acestora atât pentru realizarea obiectivelor interne, cât și externe ale țării. Pe parcurs între bazele interesului național au existat și există disproporții, condiționări cu tentă negativă. De exemplu, resursele naturale limitate ale țării au generat probleme serioase în promovarea reformelor social-economice ce țin de liberalizarea economiei, protecția socială, modernizarea sistemului sănătății, învățământului etc., iar acestea la rândul lor au condus la turbulență demografică (reproductivă, migraționistă, de gen), informațională (problema libertății mass media, securității informației, protecției valorilor culturale naționale).

Or, caracterul disfuncțional al raportului dintre bazele enunțate ale interesului național a fost cauzat preponderent de factorul politic de decizie, în particular de incapacitatea acestuia de a asigura integritatea teritorială a statului, continuitatea cursului democratic al țării. Îmbinarea paradoxală de către factorul decizional a scopurilor democratice cu mijloace autoritare, folosirea din plin a mecanismelor autoritare de conducere, în special în cei opt ani de guvernare comunistă (dar și din 2009 încoace când la putere sau aflat guvernările liberal-democratice – V.S., I.L.), a condus la devalorizarea democrației moldovenești (considerată pe drept cvazidemocrație), la monopolizarea unor ramuri întregi ale economiei, a vieții sociale, informaționale, educaționale, științifice [7, p.149-150].

Abaterile factorului de putere de la obiectivele țintă ale reformării democratice au frânat până la

urmă promovarea continuă a interesului național și pe arena internațională. Funcționalitatea acestuia a devenit redusă din cauza dezacordurilor frecvente în realizarea sarcinilor politicii interne și externe ale statului. Dacă în țările cu democrație consolidată câmpul interesului național e pătruns de raporturi relativ echilibrate între cele două ramuri ale politicii, în care interesul statal și cel civil devin împreună instrument activ al politicii externe pentru a reflecta voința întregii națiuni în relațiile internaționale, atunci în țările de tipul Moldovei aria de manifestare a interesului național este într-o măsură limitată, vizând de obicei aspectul intern al politicii în mare măsură izolat de cel extern sau insuficient concordat și conjugat cu el. Acest fapt îl explicăm prin două trăsături principale [7, p.149].

- Guvernările moldovene de până acum au acumulat o tradiție nefastă pentru țară de a supune interesul național conjuncturilor externe fără a avea o acoperire favorabilă de ordin intern -relational-politică, economică, socială, informațională etc., care să se regăsească adecvat în câmpul transformărilor democratice. Astfel, pe parcurs am devenit complet dependenți de factorul extern, de influențele acestuia nu atât pozitive, cât negative. De exemplu, perioada existenței de până acum a Republicii Moldova poate fi considerată drept perioadă de dominare asupra interesului săunational a interesului geopolitic al Rusiei în regiune. Anume, interesul Federației Ruse de a menține influența sa în această zonă a Europei, de a păstra staționate trupele sale militare în raioanele din stânga Nistrului, de a târăgăna evacuarea lor, de a stimula și susține secesionismul și regimul de aici, iar după alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 de a contribui direct la crearea în ultima instanță sub influența vice-premierului rus Kozac a alianței de guvernământ între PSRM și blocul ACUM, au produs un înalt grad de turbulență în traseul interesului național al Republicii Moldova. Pe de altă parte, interesul național al țării a fost dependent și de interesul

Uniunii Europene de extindere spre Est, de tendința acesteia de a ne trata prin intermediul Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC, intrat în vigoare la 1 iulie 1998), Politicii Europene de Vecinătate (PEV), Parteneriatului Estic, Acordului de Asociere UE-Republica Moldova mai mult ca obiect de influență decât ca actor independent, în care mai bine de jumătate de populație a țării susține vectorul european.

- O altă trăsătură a relației politice internă-politică externă, a problemelor guvernării vizavi de interesul național în contextul transformărilor, constă în deficitul de capacități de a promova o politică internă rațională și consecventă, axată strict pe componentele în parte și în ansamblu ale reformării democratice, fapt ce a condus la inconsecvență în politica externă, la dominarea în cadrul acesteia a elementului reactiv față de cel activ. Deci, am avut parte de o politică externă relativ pasivă, mai mult în întârziere, în târâgănanare. Chiar dacă și apărea element activ în câmpul politicii externe (de exemplu, reorientarea pe parcurs a conducerii țării spre structurile europene, spre euro-asociere, parafarea, semnarea și ratificarea Acordului de Asociere cu UE, sau reușita diplomației moldovenești de a propune și a fi acceptată în ordinea de zi a ONU dezbaterea subiectului privind necesitatea evacuării trupelor rusești din raioanele de Est ale țării), el nu era stabil, nu oferea deplină încredere partenerilor occidentali față de Republica Moldova. Iar în timpul guvernării comuniste acest element avea în mare parte caracter extrem, conotație negativă, de „șmecherism” față de vecini, chiar de insinuări nefondate (îndeosebi față de România), de apropiere față de Est în detrimentul Vestului sau dimpotrivă de apropiere, în timpul guvernării liberal-democrate, față de Vest în detrimentul Estului. Din această cauză a avut de suferit interesul național al țării. Acesta este lipsit de creativitate în dezvoltare, transformare și promovare, de purtători care să se orienteze la timp și adecvat în complexitatea relațiilor internaționale actuale.

Discordanțele dintre politica internă și externă, precum și din cadrul sistemului corelativ interes național-guvernare-transformare democratică, sunt condiționate, deasemenea, de gradul înalt de dezbinare din societate (dezbinarea elitei, dezbinarea masei, a diferitor segmente sociale, dezbinare instituțională), de lipsa unui consens general național, între guvernare și opoziție, de situația multipolară în câmpul politico-partinic, de deficitul de relații parteneriale între stat și societatea civilă. Dacă și apăreau pe parcurs unele relații de consens dintre putere și opoziție (de exemplu, din 2005 vizavi de măsurile necesare de soluționare a conflictului transnistrean și de euro-integrare a Republicii Moldova, din 2008 privitor la introducerea sistemului mixt de vot), ele n-au fost actualizate.

Relația putere-opoziție, privită în contextul trinomului interes național-guvernare-transformare democratică este pătrunsă de multiple controverse, paradoxuri. Paradoxul principal ține de faptul că din 1991 încoace dezvoltarea țării a fost determinată, în mare parte de metamorfoze neobișnuite, ce țin de transformarea miraculoasă a nomenclurii comuniste în administratori democrați (guvernări democratice fără democrați) iar în unele cazuri și în opoziție democratică. Iar unele modele autoritare, folosite de partide politice și lideri politici erau promovate pe larg (de exemplu, modelul PCRM) ca fiind învelite ciudat în straie democratice în relațiile cu opoziția privind transpunerea interesului național în mașinăria guvernamentală. Dar sunt și paradoxuri de altă natură, când preținșii democrați din generația tânără de politicieni devin la nivel de comportament promotor al autoritarismului, fapt întâlnit în cadrul majorității guvernărilor de până acum, inclusiv și îndeosebi din 2009 încoace.

La capitolul influenței controversate a relației putere-opoziție asupra interesului național și transformărilor democratice raportăm în special anii 2001-2009, care au coincis cu aflarea de două ori la putere

a Partidului Comuniștilor, perioadă ce constituie o parte consistentă (opt ani) din existența de până acum a Republicii Moldova. În opinia noastră această perioadă necesită a fi supusă unei analize profunde din partea cercetătorilor interni și externi pentru a o percepe la justa valoare, ca fiind unica în felul său după experimentele neobișnuite, fără seamăn, ale guvernanților comuniști moldoveni de a imita exercițiul democratic, prin decoruri democratice organizate și realizate la un nivel avansat. Astfel de decoruri întâlnite în țară până la guvernarea respectivă, au deformat în fond însăși dimensiunile sistemului interes național-transformare democratică. În acest sens, guvernării au acumulat o bogată experiență, dar și iscusință care au fost puse în uz la maximum până în ultimile zile de guvernare când liderul partidului puterii, V.Voronin declara: „odată cu retragerea noastră de la guvernare se încheie perioada creativității și progresului în țară, iar cei ce vin după noi nu dispun de capacități de a întreține progresul și stabilitatea în relațiile interne și externe.” [7, p.151].

După alegerile parlamentare din iulie 2009 reprezentanții acestui partid în Parlament la fel manifestă iscusință în imitarea exercițiului democratic vizavi de interesul național numai că deja în ipostază de opoziție, modificându-și strategia și tacticile de activitate. Ei au ajuns până la negarea ofertelor guvernării liberal-democratice, inclusiv de natură externă ce vizau direct interesul național, socotindu-le antidemocratice. În așa mod au ignorat alegerile prezidențiale, orientând societatea spre alegeri parlamentare anticipate. Acest fapt deja demonstrează neafilierea opoziției comuniste la valorile democratice, întrucât prin comportamentul ei a fost negată alternanța puterii.

Cât privește guvernarea liberal-democrată, ea s-a pomenit într-o situație extrem de dificilă atât internă, cât și externă. Mai întâi a fost puternic afectat câmpul politic al țării, fapt condiționat de deficitul de dialog cu opoziția, de eșecul alegerilor prezidențiale

și, respectiv, de fenomenul alegeri parlamentare anticipate. Nu mai puțin afectat a fost și câmpul economic al interesului național. Liberal-democrații au primit în moștenire de la fosta guvernare comunistă o economie cu un deficit bugetar enorm.

În pofida impedimentelor provocate de cei ce au guvernat țara timp de opt ani, dar și de problemele noi ce-au apărut în activitatea guvernării liberal-democratice (ciocnirile de opinii în cadrul Alianței), aceasta și-a asumat responsabilitățile de a governa, s-a bucurat de susținerea organismelor internaționale, a celor mai influente țări ale lumii. Primii ani de guvernare liberal-democrată au demonstrat fidelitate față de cursul democratic, voință politică de a gestiona o economie în criză profundă, capacități de a asigura achitarea la timp a pensiilor și salariilor, de a promova o politică externă activă întru ameliorarea imaginii țării pe arena internațională. Mai mult, în activitatea lor, liberal-democrații au fost departe defactorul doctrinal. Ei demonstau pragmatism, punând în prim plan, în condițiile de criză ale țării, necesitățile practice ale populației (mai întâi de ai asigura supraviețuire, apoi prosperare), scoaterea țării din impas. Aceasta e o condiție primordială în susținerea și promovarea interesului național.

Însă, odată cu creșterea complexității procesului democratic, cu tendințele unor forțe de monopolizare a liderismului în cadrul alianțelor liberal-democrate de guvernământ, obiectivele interesului național erau tot mai mult încălcate. Paradoxul apărut pe parcurs ținea de faptul că nici una din guvernările de coaliție parlamentară de la noi (ADR, AIE 1, AIE 2, AIE 3) nu reușea să-și realizeze până la sfârșit programul de guvernare. Eles-au aflat sub o permanentă presiune a unor interese înguste din interiorul, dar și din exteriorul alianțelor, fapt ce a știrbit interesul comun de guvernare, conducând în ultima instanță la destrămarea lor. Din cauza eterogenității componențiale și deficitului de cultură a dialogului și

consensului, au predominat neînțelegerile și ciocnirile dintre părțile alianței. Săgețile aruncate deveneau mai dure dintre membrii alianței decât dintre putere și opoziție. Membri alianței nu au însușit lecția colaborării în coaliție, AIE repetând greșelile ADR-ului. Denunțarea Acordului Alianței de către PLDM, a reconfirmat lupta pentru putere, lupta grupărilor oligarhice pentru liderism.

Marele paradox al AIE 1, AIE 2, și AIE 3, ca și în cazul ADR-ului, a fost lipsa de unitate și de colaborare reciprocă în reformarea statului. Așa cum la sfârșitul anilor 90 componentele ADR foloseau metode și mijloace generatoare de conflict vizavi de repartizarea funcțiilor în actul guvernării, la fel forțele din AIE 1, AIE 2, AIE 3 au manifestat în permanență interese axate strict pe împărțirea posturilor, tensionând astfel relațiile dintre ele.

Metodele și mijloacele de natură autoritară folosite în relațiile din cadrul alianțelor au avut și un anumit specific, determinat atât de factorii interni ai formațiunilor, cât și externi, legați în special de impactul opoziției comuniste și socialiste. Ambii factori s-au aflat într-o legătură strânsă, condiționând paradoxurile interesului național și procesului decizional administrativ în raport cu realizarea obiectivelor democratizării.

Relația interes național – guvernare în condițiile transformărilor democratice a fost supusă unei influențe puternice și din partea opoziției socialiste, atunci când la alegerile prezidențiale din anul 2016 liderul ei Igor Dodon câștigă alegerile și devine Președintele Republicii Moldova. A urmat o perioadă de apropiere vădită a instituției prezidențiale față de Rusia și de negare a vectorului european, fapt ce a condus din partea instituției respective la deformarea interesului național în raport cu relația opoziție-guvernare, cu viitorul țării care aparține tuturor cetățenilor și politicienilor indiferent de orientare. Chiar dacă pe parcurs atitudinea șefului statului se modifica într-o măsură de la negarea completă

a Acordului de Asociere UE - Republica Moldova la recunoașterea lui doar parțială, care necesită a fi modificat, orientarea Domniei sale, ca și a Partidului Socialiștilor în ansamblu, a fost și este în permanență spre Rusia. În acest context sunt grăitoare mai mult vizite ale întregii fracțiuni socialiste (ca și a șefului statului) în Rusia, întâlnirile ei cu conducerea și fracțiunile Dumei de Stat.

În urma alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 nici unul dintre principalele partide participante la scrutin n-a obținut un număr suficient de mandate pentru a guverna de unul singur țara. Partidul Socialistilor (PSRM, filo-rus, condus oficial de Zinaida Grecianii, dar considerat *de facto* partidul șefului statului Igor Dodon) a obținut 35 mandate din 101, Partidul Democrat (declarativ pro-european, dar și moldovenist, condus de oligarhul Vladimir Plahotniuc) – 30 mandate (40 cu tot cu sateliții, Șor + independenții), iar Blocul ACUM (o alianță pro-europeană dintre Partidul Acțiune și Solidaritate condus de Maia Sandu și Platforma Demnitate și Adevăr, condusă de Andrei Năstase) – 26 de mandate.

În situația în care nici o forță politică nu a acumulat o majoritate parlamentară pentru a asigura actul guvernării, erau necesare negocieri care să conducă la crearea unei guvernări de coaliție. Viitoarea guvernare depindea în fond de capacitatea de a negocia a principalilor actori parlamentari în vederea constituirii unei noi alianțe în următoarele formule: 1. Centru – stânga (PDM - PSRM), 2. Centru – dreapta (PDM – Blocul ACUM), 3. Dreapta – Stânga (Blocul ACUM – PSRM diametral opuse în eșichierul politic). În caz de eşuare a negocierilor urmau a fi declanșate alegeri parlamentare anticipate, fapt ce afecta și mai mult interesul național al țării.

După mai bine de 3 luni de zile fără rezultate din data alegerilor, în Republica Moldova s-a instaurat o criză politică fără precedent. Aprofundarea acesteia era determinată în special de caracterul defectuos al

procesului de negocieri. Datorită viziunilor antagoniste a fracțiunilor parlamentare era complicat de a ajunge la un consens, de a lua decizii contrar intereselor de partid. Situația respectivă se înscrie în evaluarea relațiilor de partid din România anilor 20-30 a secolului XX adusă de Nicolae Iorga, când „în lupta pentru glorie, pentru câștig stegulețele de partid se pun în locul marelui steag al Țării [8, p.363]. Parafrazând această evaluare în raport cu relațiile partinice actuale din Republica Moldova constatăm că interesele de partid de aici adesea se pun în locul interesului național al țării.

În pofida acestui adevăr două forte antagoniste, diametral opuse, PSRM și ACUM, aveau totuși un scop comun – de a înlătura de la putere guvernarea oligarhică a PDM-ului. Astfel, după mai multe negocieri ineficiente, doar în ultima instanță, în ultimile clipe de expirare a termenului de trei luni, secretează în mod ciudat, sub influența puternică a factorului rusesc, Alianța PSRM-ACUM (considerată de unii alianța Kozac, copilul lui Cozac (детище Козака), îndreptată plenar împotriva PD-ului. Dar Curtea Constituțională a constatat că termenul deja a expirat și a anulat decizia Parlamentului, fapt ce a tensionat mult situația în țară. Sub presiunile insistente ale Alianței și a noului guvern Curtea și-a anulat hotărârea sa.

Chiar de la început Alianța PSRM-ACUM și noul guvern au fost recunoscute de cele mai influente țări ale lumii și de organisme europene, dar nu și de reprezentanții PD în Parlament. În cele din urmă, după mai multe încercări nereușite ale fracțiunii PD de a chema fracțiunile PSRM și ACUM la dialog și la compromisă fost nevoită să se retragă în opoziție. Astfel, dualitatea puterii a luat sfârșit. Guvernul Filip a demisionat.

În concluzie constatăm că definirea și realizarea intereselor naționale reprezintă pentru Republica Moldova o oportunitate de a demonstra că s-a angajat în respectarea valorilor democratice, ale

libertății și toleranței, este deschisă dialogului și cooperării, tinde să devină generator de securitate și partener de încredere, obținând pe aceste căi mai multă audiență și credibilitate. Chiar dacă interesele naționale ale Republicii Moldova sunt cu precădere de caracter regional, deoarece potențialul ei politic și economic este limitat și deci, nu poate pretinde la roluri și funcții internaționale, interesele naționale sintetizează traiectoriile în baza cărora Republica Moldova își conține prezentul și viitorul.

În cadrul transformărilor democratice rolul puterii de stat în condițiile actuale nu se reduce, dar invers se complică și sporesc. Indiferent după ce model social-juridic se dezvoltă societatea, statul este cel mai important actor și promotor al interesului național întru realizarea obiectivelor democratice.

Astfel, cursul și rezultatele transformărilor democratice, în mare măsură, sunt determinate de calitatea conducerii de stat. În acest sens drept catalizator important al comportamentului actorilor statali, cei motivează și stimulează la elaborarea scopurilor politice, la acțiuni și relații ce vizează atât sfera politică, cât și alte sfere sociale în domeniul transformărilor democratice este interesul național.

Pornind de la premisa că suntem și în continuare sortițila guvernării de coaliție considerăm necesar pentru toate formațiunile politice, toți liderii politici să pună pe prim plan interesul național, transformarea democratică, problemele suveranității, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, și nu interesele înguste de partid sau de grup. Această oportunitate o raportăm atât față de guvernare, cât și față de opoziție. Însă, relația dintre general (interesul național) și particular (interesul de partid) nu trebuie interpretată unilateral, mai mult, subapreciind interesul particular. O guvernare de succes e posibilă atunci când reușește să contureze un raport optim pentru binele comun al transformării democratice între ceea ce numim interes național și interes particular.

Referințe:

1. Tamas S. Dicționar politic. Instituțiile democratice și cultura civică. – București: Casa de Editură și Presă, 1996.
2. Puterea politică și coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. (coordonatori: V.Moraru, A.Roșca, P.Varzari). - Chișinău: IIESP AȘM, 2010.
3. Beniuc V. Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextul integrării europene (cazul Republicii Moldova). În: Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova (Materialele Conferinței științifice internaționale). - Chișinău: AAP, 2007.
4. Pîntea Iu. Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Republicii Moldova. În: Evaluarea strategică a securității și apărării naționale a Republicii Moldova. - Chișinău: IPP, 2001.
5. Ionescu C., Buna guvernare și avatarele puterii. - București: SNSPA, 2011.
6. Дегтярев А. Политическая власть как регулятивный механизм социального общения. În: Полис, 1996, №3.
7. Saca V. Interesul național ca mecanism al politicii externe a statului în transformare. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.4 (LI), 2010. - Chișinău: CEP USM, 2010.
8. Iorga N. Pagini alese. Vol.II. - București: Editura pentru literatură, 1965.

24.06.2019